

Téma:

**SZAKPOLITIKAI TANULMÁNY
ENERGETIKA ÉS FENNTARTHATÓ
FEJLŐDÉS**

Időszak:

2013. szeptember

Dátum:

2013. október 18.

SZÁZADVÉG
ALAPÍTVÁNY

SZÁZADVÉG
gazdaságkutató zrt.

STRATEGOPOLIS
KÖZMETROPOLITAI TANULMÁNYOK ÉS TUDÁSMENEDZSMENT

Az anyag az NFM_SZERZ/378/1 (2012) számú
szerződés teljesítésére készült.

Tartalom

Vezetői összefoglaló.....	1
1. Monitoring	3
1.1. Piaci folyamatok.....	3
2. Elemzések	7
<i>Az európai végfelhasználó energiaárak elemzése</i>	<i>7</i>
2.1. A villamosenergia-árak összetétele	7
Az áreltérítések típusai	8
Az európai villamosenergia-árak összehasonlítása	13

Vezetői összefoglaló

A háztartási energiahordozók ára 2013 szeptemberében a tűzifa kivételével stagnálást mutatott az augusztusi árakhoz viszonyítva. A villamos energia, a földgáz és a távhő lakossági ára 2013. november elsejétől 11,1 százalékkal fog csökkenni, míg tűzifa esetében a szociális tűzifa program kibővítésével segíti a rászorultakat a kormányzat. A hazai benzin- és gázolajár éves bázison számolva szeptemberben kismértékű csökkenést mutatott (3,6, ill. 0,7 százalék), augusztushoz viszonyítva viszont növekedett. A Fed monetáris lazító programja továbbra is támaszt ad az olajárnak, kivezetése olajáresést és dollárerősödést hozhat. Az üzemanyagárak 2013 szeptemberében Magyarországon és valamennyi környező országban egyaránt emelkedtek, a hazai árakban azonban régiós versenytársainkénál kisebb mértékű árnövekedés következett be.

A villamosenergia-ár a kereskedők árambeszerzési áraiból („nagykereskedelmi ár”), a rendszerhasználati díjból (átvitel, rendszerirányítás és elosztás költsége, illetve az ezeket végző cégek tőkeköltsége és profitja), a kereskedők tőkeköltségéből és árréséből, valamint adókból, keresztfinanszírozási elemekből épül fel.

A villamos energia árának eltérítése számos célt szolgálhat. Az alacsonyabb jövedelmű országok - közte hazánk is - többek közt keresztfinanszírozás révén csökkenti a lakosság energia-költségeit, valamint egyes gazdasági szegmensek támogatását is a fogyasztói árakba beépített költségelem fedezi. Németországban az energiaintenzív iparágak mentesülnek egyes díjelemek megfizetése alól. A lakossági és nem lakossági fogyasztói villamosenergia-árakat ÁFA és energiaadó is terheli. A vállalatok számára megállapított energiaadó az európai országok közül Dániában a legmagasabb, de Hollandiában és Németországban is jelentősnek mondható. A kevésbé fejlett országok jellemzően az előírt minimális, vagy ahhoz közeli energiaadót fizettetnek a cégekkel. A nem lakossági szektor által fizetett energiaadó szintén Dániában a legmagasabb. A fejlett iparral rendelkező, magasabb jövedelmű országokban a lakosságot magas, a vállalatokénál is magasabb energiaadó terheli, a kevésbé tehető lakosságú államokban a háztartások marginális vagy nulla energiaadót fizetnek.

A villamosenergia-árakat egyes országokban oly módon térítik el, hogy a hazai kitermelésű nyersanyagokat a világpiacinál alacsonyabban árazzák, ami a lakosság közvetett állami támogatását jelenti. Például Szerbiában és Macedóniában így alakult ki az európai átlagnál sokkal alacsonyabb áramár. A mesterségesen alacsonyan tartott villamosenergia-ár azonban Szerbiában az állami energiacég összeomlás-közeli helyzetéhez vezetett.

A nettó villamosenergia-ár a magasabb jövedelmű országokban lényegesen magasabb, mint az alacsony jövedelműekben, aminek okai között található az általános ár- és bérszínvonal közötti jelentős eltérés, az eltérő statisztikai módszertan, valamint a gazdasági szegmensek országoként eltérő terhelése. Az alacsonyabb jövedelmű országokban az árak központilag

meghatározottak, a magasabb jövedelműekben pedig liberalizált az árampiac. A kevésbé tehetős államok keresztfinanszírozás révén csökkentik lakosságuk energiaköltségeit, aminek egy részét a vállalatok kénytelenek fedezni. 2013 első félévében hazánkban a hatodik legalacsonyabb volt a nettó villamosenergia-ár (folyó áron) az Európai Unióban, ami november elsejét követően tovább fog csökkenni.

A lakossági bruttó villamosenergia-ár Dániában és Németországban a legmagasabb, ami előbbi esetében a lakossági fogyasztást terhelő jelentős energiaadóból, utóbbi esetében a megújulóenergia-termelés támogatásából fakad. 2013 első hat hónapjában Magyarországon volt a hetedik legalacsonyabb a lakossági bruttó villamosenergia-ár, az újabb, 11,1 százalékos rezsicsökkentést követően viszont már csak Bulgáriában lesz olcsóbb az áram a lakosság számára.

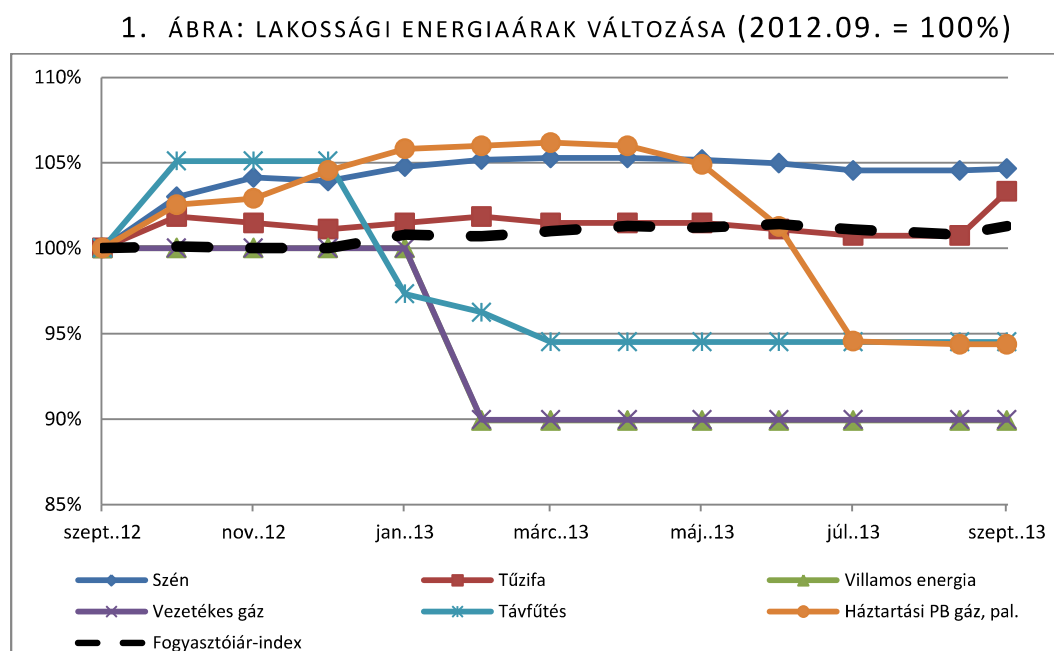
Az európai villamosenergia-árakat vásárlóerő paritáson számolva megállapítható, hogy az országok sorrendje a nettó árakhoz képest éppen fordított, a kevésbé fizetőképes lakosságú országokban nagyobb terhet jelent az áramszámlák kifizetése, mint a tehetős lakosságú országokban. 2013 első felében vásárlóerő paritáson számolva a 10 legmagasabb villamosenergia-ár közül csak kettő került ki a legfejlettebb országokból. Magyarországon - a lakossági jövedelmet is figyelembe véve - a 10. legmagasabb az áram ára, november 1-jét követően pedig a 13. legmagasabb lesz, azaz e tekintetben hazánk a középmezőnybe kerül.

A legmagasabb ipari áramárak Olaszországban, Németországban, az Egyesült Királyságban, valamint Szlovákiában és Csehországban találhatóak, aminek fő oka az árba beépített megújulóenergia-támogatás. A fejlett iparral rendelkező, magas jövedelmű skandináv országokban kimondottan kedvező áron jutnak áramhoz a vállalatok. Utóbbiban szerepet játszik, hogy ezen országokban uniós szinten kiemelten alacsony a vállalati nettó áramár. Magyarországon az ipari villamosenergia-árak a nyolcadik legmagasabbak az Unióban. A hazai ipari vállalatok számára kedvező folyamat az európai villamosenergia-árak csökkenése, ami a régiós tőzsdék összekapcsolása óta még jelentősebben érezteti hatását a hazai árakon. Ugyanakkor a második rezsiköltség-csökkentés növelni fogja a cégek energiaköltségét.

Az ipari és a lakossági villamosenergia-árak arányának országonkénti összehasonlítása révén képet kaphatunk az egyes államok gazdaság- és társadalompolitikai berendezkedéséről, azaz, hogy az adott ország vezetése mennyire engedi érvényesülni a piaci folyamatokat, mely társadalmi, gazdasági szegmensre rója a nagyobb terhet. A fejlettebb országokban a lakossági villamosenergia-ár jellemzően többszörösen meghaladja az ipari árakat, aminek fő oka, hogy a gazdaságpolitika fókuszában a versenyképesség és a munkahelyteremtés áll. Ezzel szemben az alacsonyabb jövedelmű országokban a lakossági ár csak kismértékben haladja meg az ipari árakat, ami abból ered, hogy ezek az államok az árképzés során a szociálpolitikai szempontokat kezelik elsőrendű prioritásként. 2013 első felében az uniós országok körében Magyarországon voltak a legközelebb egymáshoz a lakossági és az ipari villamosenergia-árak. Az újabb rezsiköltség-csökkentést követően az árak (ÁFA nélkül) közel paritásba kerülhetnek.

1. Monitoring

1.1. Piaci folyamatok

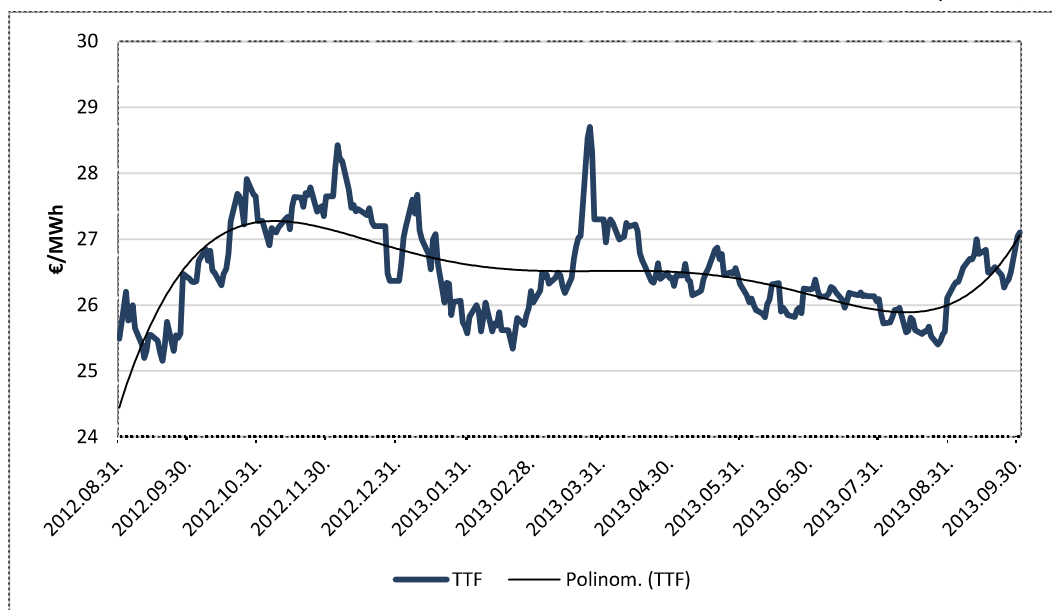

Forrás: KSH, Századvég-számítás

A háztartási energiahordozók ára 2013 szeptemberében a tűzifa kivételével stagnálást mutatott az augusztusi árakhoz viszonyítva (1. ábra). Utóbbi ára a szezonális hatásnak megfelelően szeptemberben a megelőző hónaphoz viszonyítva 2,5 százalékkal emelkedett, míg év/év alapon számolva a drágulás mértéke 3,3 százalék volt. A villamos energia, a földgáz és a távhő lakossági ára 2013. november elsejétől 11,1 százalékkal fog csökkenni, aminek hatása a decemberi árakban fog jelentkezni. Tűzifa esetében jelen állás szerint nem kerül bevezetésre hatósági ár, helyette a kormányzat a rászorulókat támogatása céljából kibővíti a szociális tűzifaprogramot. Az infláció értéke 2013 szeptemberében 1,3 százalék volt, ami a pénzromlás kismértékű gyorsulását jelzi. A fogyasztói árak növekedését elsősorban a banki költségek emelkedése váltotta ki, amelyek egy év alatt átlagosan 45,7 százalékkal emelkedtek, de szerepe volt a dohányárak drágulásának, valamint a taxis tarifák emelkedésének is. A második rezsiköltség-csökkentés következtében az év végére 1 százalék alá lassulhat az infláció.

A holland gáztőzsdén kialakult földgázár 2013 szeptemberében átlagosan 3,4 százalékkal haladta meg az augusztusi értéket, míg 2012 azonos időszakához viszonyítva az áremelkedés mértéke 3,8 százalék volt (2. ábra).

2. ÁBRA: NAGYKERESKEDELMI FÖLDGÁZ ÁRAK A HOLLAND GÁZTŐZSDÉN (EURÓ/MWH)

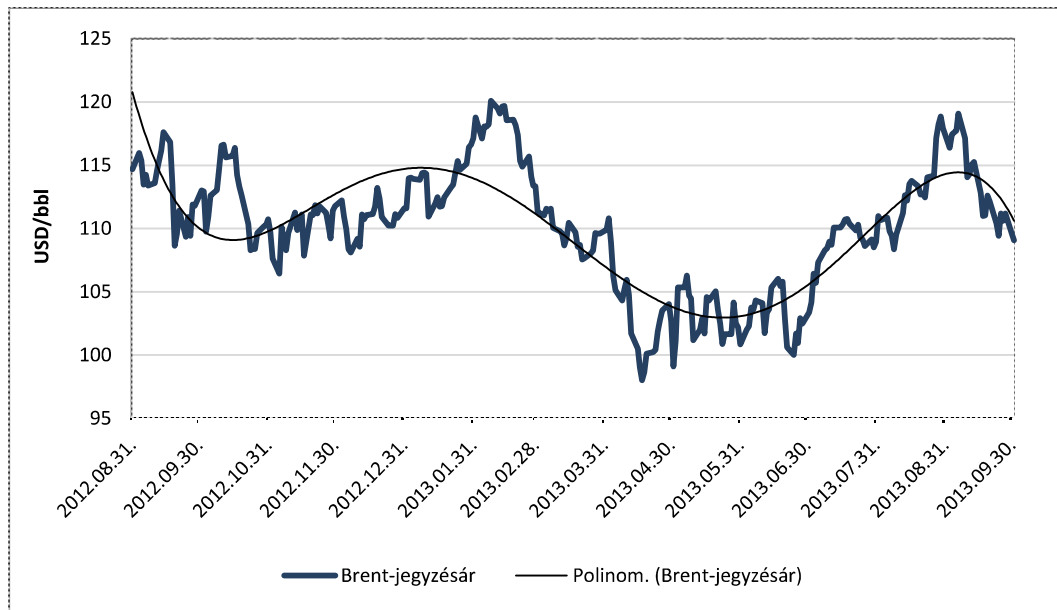

Forrás: Reuters

A nagykereskedelmi földgázár havi szinten regisztrált emelkedése a szeptemberi, átlagosnál lényegesen alacsonyabb hőmérséklet következtében fellépő fűtési célú gázigény megjelenésével magyarázható. A földgázár 2010 óta trendszerűen növekszik annak ellenére, hogy az európai földgázfelhasználás folyamatosan csökken. A 2013 szeptemberében tapasztalt éves szintű áremelkedés így beleilleszkedik e trendbe. A magyarországi szabad piaci földgázár szempontjából döntő fontossággal bír a TTF ár, hiszen a kereskedők árképleteiben jelentős súllyal kerül beszámításra.

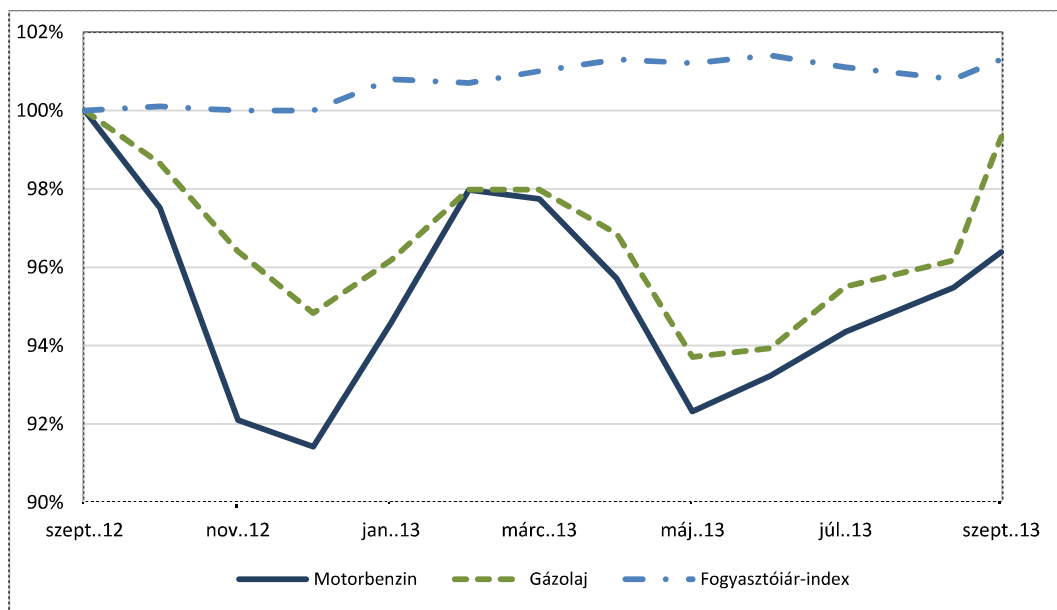
A Brent típusú nyersolaj világpiaci ára a szíriai feszültség hatására 2013. augusztus elején meredek emelkedésbe kezdett, a jegyzésár a hónap végén megközelítette a hordónkénti 119 dollárt (3. ábra). Az amerikai beavatkozás veszélye egészen szeptember közepéig magasan tartotta árat. A feszültség oldódása az olaj piacán is enyhülést hozott, kiárazódott a szír kockázati prémium, aminek köszönhetően a Brent hordónkénti ára 110 dollárra esett. Az amerikai jegybank szerepét betöltő Fed szeptember közepén a monetáris lazító programjának változatlan ütemű folytatása mellett döntött, ami az amerikai dollár mélyrepülését idézte a devizapiacra, ugyanakkor a kőolaj ára ennek hatására kisebb mértékben emelkedett. A likviditásbőség támaszt ad a nyersanyagáraknak, így az olaj árának is, így a QE3 program folytatása, illetve esetleges kivezetése döntő befolyással lesz a kőolajárakra.

3. ÁBRA: A BRENT TÍPUSÚ NYERSOLAJ VILÁGPIACI ÁRA (DOLLÁR/HORDÓ)

Forrás: Reuters

4. ÁBRA: A MOTORBENZIN ÉS A GÁZOLAJ ÁRÁNAK VÁLTOZÁSA (2012.09. = 100%)

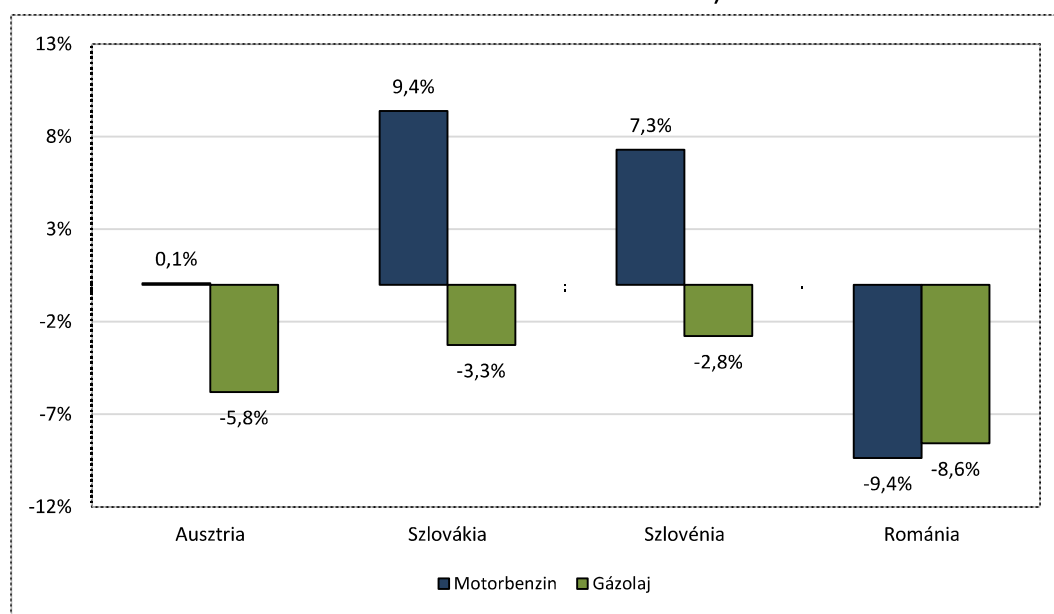
Forrás: KSH

A 95-ös oktánszámú motorbenzin 2013. szeptemberi átlagára 427 forint/liter volt, míg a gázolajért literenként átlagosan 442 forintot kellett fizetni a kutakon (4. ábra). Ez a benzin esetében 3,6, a dízel esetében pedig 0,7 százalékos árcsökkenést jelentett a megelőző év azonos időszakához képest. Az augusztusi átlagárhoz viszonyítva viszont a benzin esetében 1, a dízelnél pedig 3,3 százalékos drágulás volt tapasztalható szeptemberben, ami elsősorban annak volt az eredménye, hogy a kőolaj világpiaci ára a hónap első felében a szíriai krízis mi-

att 115 dollár/hordó ár fölött tartózkodott, illetve az dollár/forint kurzus is magas szinteken mozgott.

Az üzemanyagárak dinamikája 2012 és 2013 kilencedik hónapja között jelentősen eltért az inflációétól. Az árszínvonalat lassú emelkedés, benzin és a gázolaj árát erős volatilitás jellemezte, ugyanakkor utóbbiak a vizsgált időszak minden hónapában lefelé húzták az inflációt. Szintén szembetűnő a benzin és a dízel ára közti különbség jelentős növekedése, hiszen míg 2013 márciusában mindössze 3 forinttal került többbe 1 liter gázolaj, addig szeptemberben már átlagosan 15 forint volt a dízelár prémiuma.

5. ÁBRA: ADÓTERHEKET TARTALMAZÓ MOTORBENZIN ÉS GÁZOLAJ KISKERESKEDELMI ÁRAK A SZOMSZÉDOS EU TAGÁLLAMOKBAN; 2013. SZEPTEMBER 23. (SZÁZALÉKOS ELTÉRÉS A MAGYAR ÁRAKTÓL)

Forrás: European Commission

A kiskereskedelmi üzemanyagárak 2013 szeptemberében a régió valamennyi országában emelkedést mutattak, ami a korábban felvázolt világpiaci folyamatokkal magyarázható. A benzin és a gázolaj árának esetében egyaránt javult hazánk pozíciója szeptember folyamán a megelőző hónaphoz képest, hiszen az üzemanyagok ára a vizsgált szomszédos országok mindegyikében relatív növekedést mutatott a hazai árakhoz viszonyítva. Szeptemberben benzin esetében a vizsgált négy ország közül egyedül Romániában tapasztalhattunk alacsonyabb árat, a gázolaj ára viszont továbbra is hazánkban a legmagasabb a régiós országok körében, 2,8–8,6 százalékkal meghaladva azokat.

2. Elemzések

Az európai végfelhasználó energiaárak elemzése

2.1. A villamosenergia-árak összetétele

A villamosenergia-árak számos tényezőből tevődnek össze, amelyek közül a legfontosabbak:

1. **A villamos energia kiskereskedők, illetve egyetemes szolgáltatók árambeszerzési költsége, azaz a villamos energia „nagykereskedelmi ára”.** (A nagykereskedelmi árat azért tettük idézőjelbe, mert bár közgazdasági értelemben véve a kereskedők által vásárolt energia ára nagykereskedelmi ár, azonban ezt nem feltétlenül egy nagykereskedőtől vásárolják meg.)

Liberalizált piac esetén ezt az árat a tőzsdei árfolyam, illetve az OTC- (tőzsdén kívüli kétoldalú szerződés) és hosszú távú szerződésekben foglalt ár alakítja ki. Vannak országok, ahol minden kiskereskedő egyetlen nagykereskedő vállalattól vásárol, az áramkereskedőknek nincs lehetőségük más forrásból történő beszerzésre. Magyarországon az MVM monopolhelyzete megszűnt, az egyetemes szolgáltatók viszont - bár erre a törvény nem kötelezi őket - az MVM-től vásárolják az áramot.

2. **Rendszerhasználati díj**

A rendszerhasználati díj az áram nagyfeszültségű vezetéken történő szállításának (átvitel), a rendszerirányításnak (forrástervezés, kiegyenlítő energia, üzemzavarok elhárítása...), az elosztásnak (transzformálás, kisebb feszültségű vezetékeken való szállítás) költségéből, valamint az ezeket a tevékenységeket végző vállalatok tőkekölségéből és profitjából tevődik össze. A felsorolt költségelemek műszaki, illetve közgazdasági számítások (az eltérő feszültségszintből eredő hálózati veszteségek, a vételezők területi sűrűsége) alapján objektíven megállapíthatók, azonban központi ármeghatározás esetében az egyes kormányok szociálpolitikai és egyéb céloknak megfelelően a rendszerhasználati díjakban jelentős áreltérítéseket alkalmazhatnak, keresztfinanszírozást építhetnek be az díjakba.

3. **Kiskereskedői tőkekölség és árrés**

A villamosenergia-kereskedő (vagy egyetemes szolgáltató) az áraiban érvényesít bizonyos tőkekölséget és árrést. Liberalizált árampiacon az árrésnek és a tőkekölségnek is a piaci mechanizmusok alakítják ki az értékét, míg központi ármeghatározás esetén ezek rendeletben meghatározott értékek.

4. Adók és egyéb transzferek

A kialakult árat adók és egyéb transzferek terhelik. Az adók kivetésének általában a költségvetés bevételeinek növelése az elsődleges célja (pl. ÁFA), de az adótartalom szolgálhat környezetvédelmi célokat (megújulóenergia-termelés támogatása, eredeti célja szerint az energiaadó) is. Egyes adók és transzferek alkalmazása szolgálhat bizonyos ágazatok, szegmensek támogatására (pl. kapcsolt erőművek, villamosenergia-ipari nyugdíjasok támogatása,...) is.

A nemzetállamok az adók differenciálásával, keresztfinanszírozási elemek, támogatások alkalmazásával jelentősen módosíthatják a különböző fogyasztói szegmensek villamosenergia-árait, így érvényesítve a közpolitikai célokat, prioritásokat.

Az áreltérítések növekvő hazai és európai szerepe miatt e témakört a következőkben részletesen elemezzük. Különös figyelmet fordítunk az egyes támogatások, keresztfinanszírozási elemek magyarországi alkalmazására.

Az áreltérítések típusai

Keresztfinanszírozás

Keresztfinanszírozás során az egyik fogyasztói csoport támogatását egy másik fogyasztói csoport terheinek növelése révén finanszírozzák. A legelterjedtebb formája az, amikor a nemzeti kormányok egyes, a lakossági fogyasztókat terhelő költségeket a nem lakossági szektor vállalataival fizettetnek meg. A lakossági terhek ily módon történő mérséklését jellemzően az alacsonyabb jövedelmű országban alkalmazzák.

Magyarországon jelentős keresztfinanszírozás valósul meg a fogyasztók és egyes gazdasági szereplők, valamint a lakossági és a nem lakossági fogyasztók között:

- A megújulóenergia-termelés támogatása érdekében a villamosenergia-fogyasztók ún. KÁT-díj (kb. 1,7 Ft/kWh) megfizetésére kötelezettek. 2013. január 1-ig valamennyi fogyasztó fizette a KÁT-díjat, az első rezsicsökkentés során azonban az egyetemes szolgáltatók (így az e szolgáltatásban részesülő lakossági fogyasztók) mentesültek a díj fizetése alól, a kieső díjbevételt a villamosenergia-kereskedők, ezen keresztül részben a szabadpiacon vételező fogyasztók fizetik meg.
- A 2013. január 1-i első rezsiköltség-csökkentés során a lakossági fogyasztók energiaárainak mérséklése következtében a nem lakossági fogyasztók rendszerhasználati díjai jelentősen módosultak. Míg a kis feszültségen vételező lakosság esetében a rendszerhasználati díj a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal adatai szerint 13,2 százalékkal csökkent, addig a közép-feszültségen vételező nem lakossági fogyasztóké 11-14 százalékkal, a nagyfeszültségen vételezőké pedig 0,5 százalékkal emelkedett.

- A kapcsolt szerkezetátalakítási díj (1,31 Ft/kWh) a távhőszektor támogatására szolgál. 2013. november 1. előtt minden áramfogyasztónak fizetnie kellett e díjat, azonban a rezsicsökkentés második üteme során a díj megfizetése alól mentesülni fognak a lakossági fogyasztók, míg a nem lakossági fogyasztók esetében a díj 1,71 Ft/kWh-ra emelkedik.
 - A Vértesi Erőmű és a Márkushegyi szénbánya fenntartása érdekében a villamosenergia-árak ún. szénipari szerkezetátalakítási díjat tartalmaznak (0,08 Ft/kWh). A rezsicsökkentés második üteme során ez alól is mentesülnek a lakossági fogyasztók, míg a nem lakossági fogyasztók részére a díj 0,17 Ft/kWh-ra nő.
 - A villamosenergia-ipar nyugdíjasai kedvezményes árú áramellátásban részesülnek. Ennek fedezetét 2013. november 1. előtt a valamennyi villamosenergia-fogyasztó számláját megjelenő 0,07 Ft/kWh-s költségelem adta. Az újabb rezsicsökkentés e költség megfizetése alól is mentesítette a lakosságot, a nem lakossági fogyasztók által fizetendő hozzájárulás azonban 0,2 Ft/kWh-ra emelkedett.
- Tehát a 2013 előtt meglévő jelentős keresztfinanszírozás a rezsiköltség-csökkentés során bővült, a lakossági költségek csökkenését az energiacégek mellett kisebb mértékben a nem lakossági fogyasztók is állták/fogják állni.

Magasabb jövedelmű országokban is előfordul keresztfinanszírozás, például Németországban az energaintenzív iparágak mentesülnek egyes díjelemek megfizetése alól.

A keresztfinanszírozás lehetőséget nyújt egyes társadalmi csoportok célzott támogatására, azaz az árak szociális célokat szolgáló eltérítésére. Ennek előnye, hogy a szociális helyzetnek megfelelően differenciálttá tehető a tarifarendszer, viszont jelentős adminisztrációs teherrel jár.

Az adópolitikán keresztül megvalósított áreltérítések

Eltérő áfakulcsok használata

A villamos energia áfakulcsa a fogyasztói árakra döntő befolyással bír. A vállalatok szempontjából viszont csekély a relevanciája, hiszen a cégek visszaigényelhetik az áfát.

Az 1. táblázatban Európa számos országában alkalmazott általános áfakulcs, illetve az áramfogyasztást terhelő általános forgalmi adó értéke látható.

Európa legtöbb országában a villamos energiára is az általános áfakulcs érvényes. Mivel az európai szinten csúcstartónak számító magyar általános áfakulcs a villamosenergia-fogyasztásra is kiterjed, így az európai országok közül hazánkban a legmagasabb az villamos energia általános forgalmi adója (27 százalék). Ugyanakkor Nagy-Britanniában és Írországból az áram áfája mindössze 5, illetve 13,5 százalék, míg az általános áfakulcs 20, illetve 23 százalék. A kedvezményes áfakulcs alkalmazásának egyik oka az lehet, hogy a nettó lakossági villamosenergia-ár az uniós országok közül Írországból a legmagasabb, Nagy-Britanniában a

negyedik legmagasabb (lásd 8. ábra), amit ebből kifolyólag az államok nem sújtanak magas adóteherrel.

1. TÁBLÁZAT ÁFAKULCSOK ALAKULÁSA EURÓPÁBAN (2013)

Ország	Általános áfakulcs (%)	Villamos energia áfakulcsa (%)
Ausztria	20	20
Bosznia-Hercegovina	17	17
Bulgária	20	20
Ciprus	18	18
Csehország	21	21
Dánia	25	25
Észtország	20	20
Finnország	24	24
Franciaország	19,6	19,6
Hollandia	21	21
Horvátország	25	25
Írország	23	13,5
Lengyelország	23	23
Macedónia	18	18
Magyarország	27	27
Egyesült Királyság	20	5
Németország	19	19
Olaszország	21	21
Portugália	23	23
Románia	24	24
Svédország	25	25
Szerbia	20	20
Szlovákia	20	20
Szlovénia	22	22

Forrás: Excise Duty Tables Part II – Energy products and Electricity, European Commission, 2013.

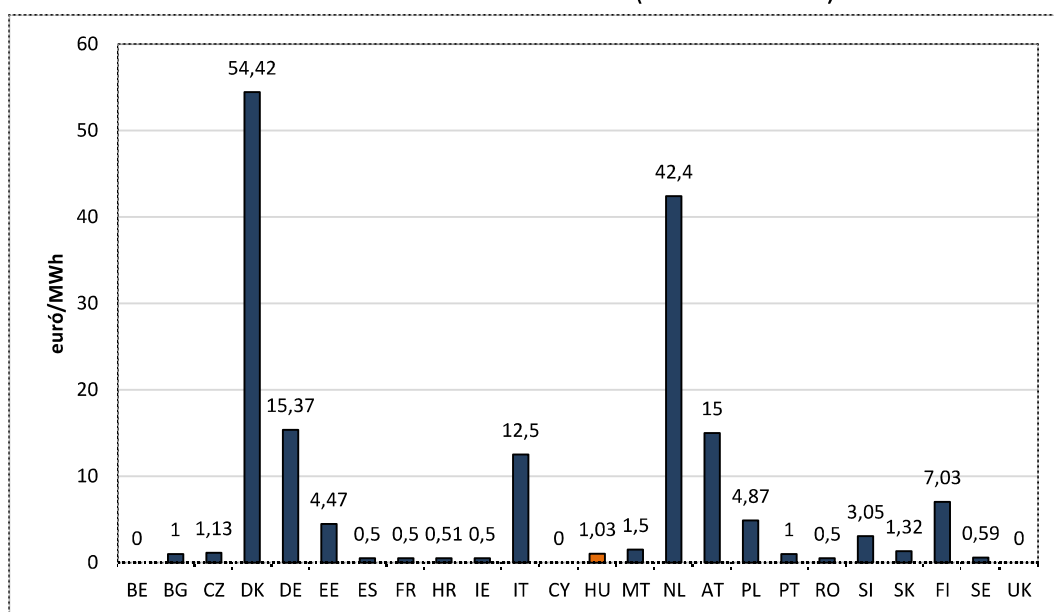
Energiaadó

Az Európai Unió elsősorban adópolitika révén kívánja elérni az energetikai célkitűzéseit. E célok megvalósításának egyik eszköze az energiaadó, amelynek hatálya a földgázra, a szénre és a villamos energiára terjed ki, az ebből befolyó bevétel pedig a központi költségvetést illeti meg. Az Európai Unióban elő van írva a tagállamok számára az energiaadó minimális

értéke - a vállalatok számára 0,5 euró/MWh, a nem vállalati szférában pedig 1 euró/MWh - amelytől a tagállamok csak felfelé térhetnek el. Viszont a tagállamok számára megvan a lehetőség, hogy lakossági fogyasztóikat mentesítsék az adó megfizetése alól. Magyarország él is ezzel a lehetőséggel, hiszen hazánkban a lakossági fogyasztást nem terheli energiaadó. Ha Magyarország az Unió által előírt minimális energiaadót terhelné a lakosságra, akkor a lakossági fogyasztók kilowattóránként közelítőleg 30 fillérrel fizetnének többet az áramért.

Az Unió országában érvényben lévő, vállalati villamosenergia-fogyasztást terhelő energiaadó-mértékeket az 6. ábra szemlélteti.

6. ÁBRA. A VÁLLALATI VILLAMOSENERGIA-FOGYASZTÁST TERHELŐ ENERGIAADÓ MÉRTÉKE AZ EURÓPAI UNIÓBAN (2013. JÚLIUS)

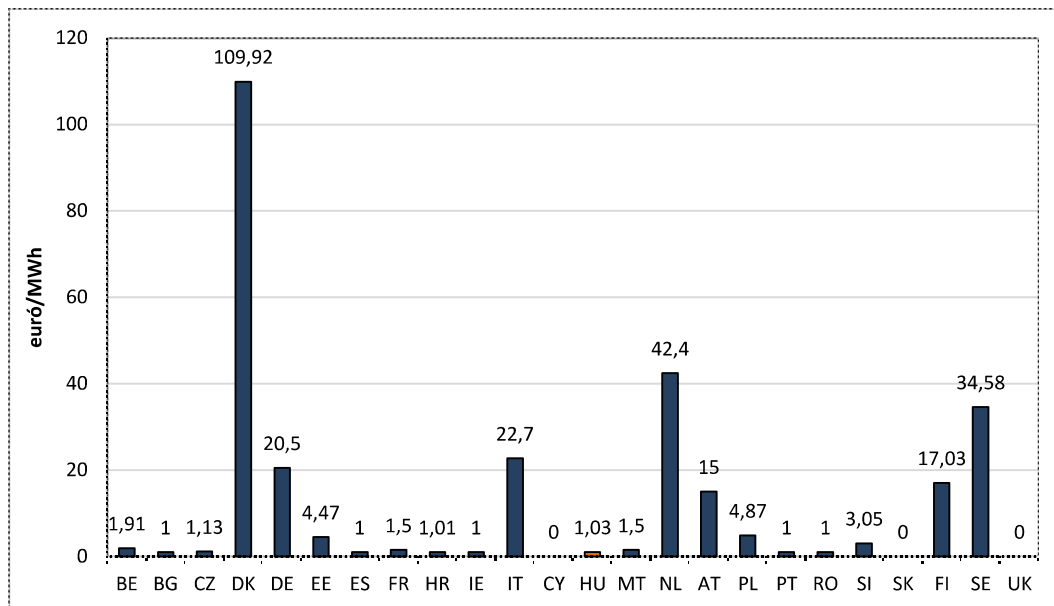
Forrás: Excise Duty Tables Part II – Energy products and Electricity, European Commission, 2013.

Az ábrán látható, hogy Dániában és Hollandiában kiemelkedően magas (54,4, illetve 42,4 euró/MWh) energiaadó terheli a vállalati szektort, de Németországban és Ausztriában is eléri a megawattónkénti 15 eurót az adó mértéke. A jelentős adóteher célja a költségvetés bevételeinek növelése mellett az energiahatékonyság, a klímavédelem ösztönzése. Hollandiában sajátos árszabályozást alkalmaznak, hiszen a felhasznált villamos energia mennyiségének növekedésével sávosan csökken az energiaadó mértéke. Az ábrán feltüntetett 42,4 euró/MWh érték az évi 10.000–50.000 kWh-s áramfogyasztásra vonatkozik, az ennél kisebb fogyasztást 116,5, a 10 GWh fölötti fogyasztást pedig mindössze 0,5 euró/kWh adó terheli¹. Ez a szabályozás azzal indokolható, hogy azokat a vállalatokat, amelyek költségstruktúrájában a villamos energia rendkívül meghatározó, az állam kisebb mértékű adóval terheli. Jellemző, hogy az alacsonyabb fejlettségű országok a minimális 0,5 euró/MWh-s mértéket nem, vagy csak minimális mértékben lépik túl, Magyarországon a vállalatok megawattónként 1,03 eurót

¹ Excise Duty Tables Part II – Energy products and Electricity, European Commission, 2013.

fizetnek be a költségvetésbe. Látható, hogy egyes országok (Belgium, Ciprus és az Egyesült Királyság) nem fizettetnek energiaadót a vállalatokkal.

7. ÁBRA A NEM VÁLLALATI (LAKOSSÁG, KÖZSZFÉRA) VILLAMOSENERGIA-FOGYASZTÁST TERHELŐ ENERGIAADÓ MÉRTÉKE AZ EURÓPAI UNIÓBAN (2013. JÚLIUS)

Forrás: Excise Duty Tables Part II – Energy products and Electricity, European Commission, 2013.

A nem vállalati szektort, azaz a közsféra és a háztartási fogyasztást terhelő energiaadó mértéke szintén Dániában és Hollandiában a legmagasabb (110, illetve 42 euró/MWh), de Svédországban, Olaszországban és Németországban is meghaladja a megawattontkénti 20 eurót (7. ábra). Szembetűnő, hogy számos jómódú államban, például a skandináv országokban, illetve Németországban a lakosság számára magasabb az energiaadó kulcsa, mint a vállalatok számára. Ennek vélhetően az lehet az oka, a saját iparának versenyképességét kívánja segíteni azáltal, hogy a fizetőképes lakossági fogyasztóra rakja a nagyobb terhet. A költségek így módon történő allokálása arra utal, hogy ezen országok a munkahelyteremtést, illetve vállalataik versenypozícióját helyezik előtérbe. Míg a lakosságuk számára nulla, vagy rendkívül alacsony energiaadót megállapító országok adórendszerüknek e szegmensében szociális szempontokat érvényesítenek.

Magyarországon a háztartások a fogyasztásuk után nem fizetnek energiaadót, azonban a közintézmények 1,03 euró/MWh-s energiaadó megfizetésére kötelezettek. Hazánkhoz hasonlóan a lakosság Bulgáriában, Cipruson, Nagy-Britanniában, Horvátországban és Szlovákiában is felmentést kapott az energiaadó megfizetése alól.

Fontos kiemelni, hogy számos tagállam - a holland példát az előzőekben kiemeltük - az energiaadót nem egységesen vetette ki az egyes szektorokra, illetve társadalmi szegmensekre, hanem egyes területeken (például Romániában a megújuló energiaforrásból származó áram felhasználásakor) felmentést adott az adó megfizetése alól. Míg Svédországban egyes ágaza-

tok, mint a mezőgazdaság vagy az erdőgazdálkodás alacsonyabb kulccsal adóznak, addig a többi szektor vállalatai a magasabb, a lakossági fogyasztásra is érvényes adómértéket kötelesek megfizetni.

A hazai kitermelésű nyersanyagok világpiacínál alacsonyabb árazása

A hagyományos közgazdasági elvek szerint a belföldi kitermelésű nyersanyagok bányajáradékának mértékét úgy kell megállapítani, hogy az a bányavállalkozó méltányos, költségekkel csökkentett jövedelmének és a világpiaci árak a különbsége legyen. A hazai fogyasztók számára azonban olcsóbbá tehető az energia, ha az állam alacsony bányajáradékot állapít meg, illetve nem hagyja érvényesülni a világpiaci árakat a végfogyasztók tarifáiban. Ilyen esetekben lényegében a költségvetés közvetett támogatást nyújt a fogyasztóknak. Földgáz esetében számos példa megemlíthető, de olyan országok, amelyekben az energia előállítása döntő részben hazai energiahordozó bázison biztosítható, illetve a villamosenergia-kereskedelem a szomszédos országokkal nem teljesen szabad (kereskedelmi szempontból lezárhatóak a határok), képesek magukat függetleníteni a külső áramáraktól.

Szerbiában még a kelet-közép-európai régió országaihoz viszonyítva is lényegesen alacsonyabb árat kell fizetniük a fogyasztóknak a villamos energiáért, aminek fő oka, hogy a Nemzetközi Energiaügynökség (IEA) adatai szerint az ország villamosenergia-igényének 65 százaléka hazai szénrel fűtött erőművekben, 32 százaléka pedig vízerőművekben kerül előállításra. (A rendkívül alulárázott szerb villamosenergia-szolgáltatásból fakadó összeomlás-közelről a későbbiekben írunk.) A villamosenergia-árak hazai energiaforrásokon, illetve a korlátozott kereskedelmen alapuló alacsonyan tartása mellett a határkeresztező kapacitások bővítése, a kereskedelmi korlátok lebontása, ehhez kapcsolódóan pedig a régiós áramtőzsdék összekapcsolása is hozzájárulhat a piaci árak csökkenéséhez, ahogyan az Magyarország esetében is bekövetkezett.

Az indokoltnál alacsonyabb szintű elismert tőkeköltés

Az energiaszektor hatóságilag szabályozott szegmenseiben általánosan elfogadott elvek alapján alakítják ki az alkalmazandó díjakat. Bizonyos országokban a nemzetközileg elfogadott szintnél alacsonyabb tőkeköltést fogadnak el. Magyarországon a villamosenergia-szektorban 6,23 százalék az elismert tőkeköltés.

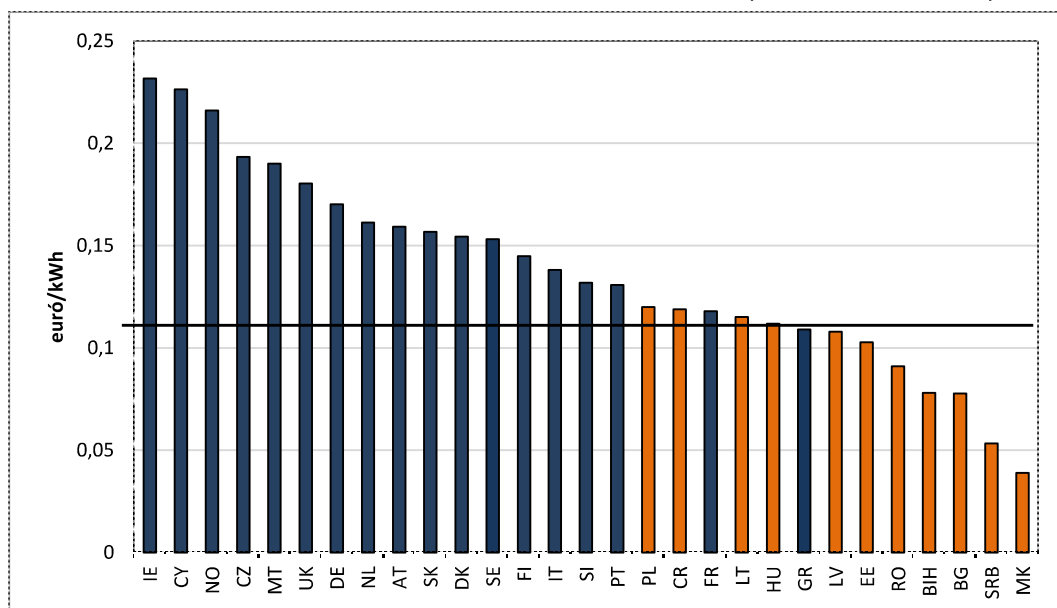
Az európai villamosenergia-árak összehasonlítása

A 8. ábra tanúsága szerint azokban az országokban legmagasabb az áram nettó ára, amelyek földrajzilag elszigeteltek, a hat legmagasabb villamosenergia-árral rendelkező ország közül négy szigetország (Írország, Ciprus, Málta és az Egyesült Királyság). A kiemelkedően drága áram azzal magyarázható, hogy ezen országok villamosenergia-hálózata nem része egy régiós piacnak, azaz gyakorlatilag az adott országokban található erőművek termelési költsége

határozza meg a nettó villamosenergia-árat, nincsen külső forrás, amely versenyhelyzetet teremtené és csökkenthetné az árakat. Ugyanakkor ezek az országok nem rendelkeznek olyan, nagy mennyiségben bányászható energiahordozóval, amelynek a világpiacinál alacsonyabb árazása révén csökkenthetnék a villamosenergia-árakat.

Jelentős árkülönbség tapasztalható a magasabb, illetve az alacsonyabb jövedelmű országok áramárai között. Ennek egyik oka a két országcsoportra jellemző általános ár- és bérszínvonal közötti komoly eltérés.

8. ÁBRA NETTÓ (ADÓ NÉLKÜLI) LAKOSSÁGI VILLAMOSENERGIA-ÁR AZ 1000-2500KWH/ÉV FOGYASZTÁSI KATEGÓRIÁBAN (2013 ELSŐ FÉLÉV)

Forrás: Eurostat, AERS, Századvég-szerkesztés

Kék szín: liberalizált villamosenergia-piac

Narancssárga szín: központi ármeghatározás

Az alacsonyabb jövedelmű országokban a lakossági villamosenergia-árakat központilag határozzák meg (hatósági ár), míg a fejlettebb országokban liberalizált a villamosenergia-piac. Ebből kifolyólag előbbi országok esetében a kormányok szociális okokból jelentős áreltérítéseket alkalmaznak, azaz számos keresztfinanszírozási (nem adó típusú) elemet építenek be a tarifarendszerbe, amely révén a lakossági szolgáltatás költségeinek egy részét a nem lakossági - döntően ipari - fogyasztókra terhelik rá.

Ugyanakkor az árak közti különbségek némileg az országok közötti eltérő statisztikai módszertanból is fakadhatnak. Például a német nettó villamosenergia-árban több, nem adóként elkönnyvelt tétel is található (például a koncessziós illeték), míg például a 2013. november 1. előtt a magyar lakossági árakba beépített pénzeszközöket (kapcsolt szerkezetátalakítási díj, szénfillér, villamosenergia-ipari nyugdíjasok támogatása) a hazai statisztika adónak tünteti fel.

A 8. ábra 2013 első félévében regisztrált adatokat mutat, így az első rezsiköltség-csökkentés hatása már látható. Míg 2012 második félévében az uniós országok közül a 9. legalacsonyabb volt hazánkban a nettó villamosenergia-ár, az rezsiköltség-csökkentés első lépését követően viszont már a hatodik legalacsonyabb. (A háztartási energiaárak újabb csökkentésének a hatását a bruttó villamosenergia-áraknál mutatjuk be.)

Azon szomszédos országokban (illetve ezen országok azon szegmenseiben), amelyek esetében szabadpiaci árak érvényesülnek, valamint a régiós árampiacok össze vannak kötve, és a megfelelő mennyiségű határkeresztező kapacitás is rendelkezésre áll, ott a villamosenergia-árak gyakorlatilag kiegyenlítettek. Ilyen modell az Unió skandináv államai esetében (ún. Nord Pool) működik a legtisztábban, amit az is alátámaszt, hogy Svédország, Finnország és Dánia nettó áramárai között kilowattontként mindössze 1 eurócent az eltérés. A magyar tőzsdei (HUPX) villamosenergia-ár hasonló okokból kifolyólag jelentősen csökkent és közeledett a régiós tőzsdei árfolyamokhoz a magyar–cseh–szlovák tőzsde összekapcsolást (Market coupling) követően.

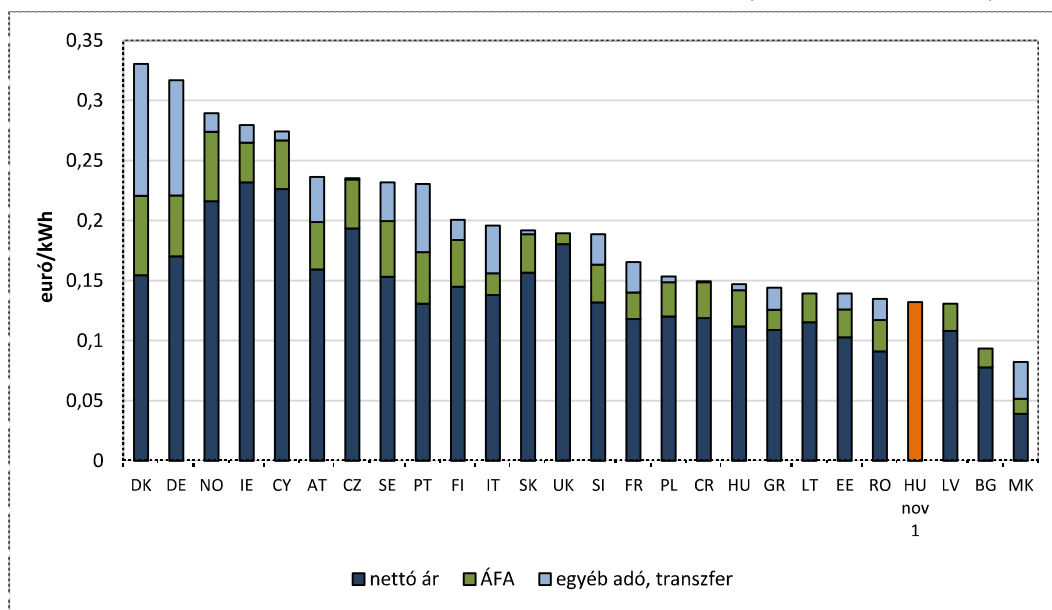
A vizsgált országok közül Macedóniában és Szerbiában találjuk a legalacsonyabb nettó lakossági energiaárakat. Az alacsony ár azzal magyarázható, hogy ebben a két országban a villamosenergia-termelést hazai kitermelésű erőforrást felhasználó szénerőművek, illetve vízerőművek adják, a szén a világpiaci ára alatt árazzák, míg a kereskedelem korlátozása révén a szén- és vízerőművek által olcsón megtermelt villamos energiát nem engedik ki a régiós versenypiacra. A mesterségesen alacsonyan tartott áramárak azonban az szerb energetikai óriás vállalat, a Szerb Villanygazdaság (EPS) csőd közeli helyzetéhez vezettek, hiszen a vállalat az összeomlást csak 300 millió eurónyi hitel felvételével tudja elkerülni, valamint 2013 augusztusától a lakossági energiaárakat 10,9 százalékkal, a nem lakossági fogyasztók villamosenergia-árait pedig 12 százalékkal kellett megemelni az országban². A csődközeli helyzet kialakulásában annak is szerepe volt, hogy magas a lakossági rezsitartozás szintje, valamint a villamosenergia-hálózat is rendkívül elavult, nem hatékony.

A lakossági bruttó villamosenergia-árak az európai országok közül Dániában, Németországban a legmagasabbak (9. ábra). A dán és német árak több mint kétszeresen meghaladják a magyar lakossági árakat. A 8. ábra szerint azonban ez nem magyarázható a nettó villamosenergia-árakkal, hiszen az számos országban meghaladja a dán, illetve a német értéket. A kiemelkedően magas árakra az adja a magyarázatot, hogy e két országban környezetvédelmi okokból rendkívül magas adó terheli a villamos energiát. Dániában messze a legmagasabb a lakossági energiaadó értéke (közel 11 eurócent/kWh) az egész Unióban, míg Németországban a megújulóenergia-termelés támogatása érdekében építettek be számos tételt a lakossági energiaárakba.

² http://www.magyarszo.com/hu/1873/kozelet_politika/91797/Cs%C5%91dk%C3%B6zelben-a-Villanygazdas%C3%A1g.htm, letöltve: 2013.10.03.

A nettó árhoz hasonlóan jellemzően a bruttó villamosenergia-ár is kisebb az alacsony jövedelmű országokban, amihez az is hozzájárul, hogy ezekben az országokban a lakossági fogyasztókat vagy felmentették az energiaadó kötelezettsége alól, vagy minimális adó terheli csak őket (6. ábra), valamint a megújuló energiatermelés céljából sem épült be a lakossági árakba adóelem.

9. ÁBRA LAKOSSÁGI VILLAMOSENERGIA-ÁRAK ÖSSZETÉTELE EURÓPÁBAN AZ 1000-2500KWH/ÉV FOGYASZTÁSI KATEGÓRIÁBAN (2013 ELSŐ FÉLÉV)

Forrás: Eurostat, Századvég-szerkesztés

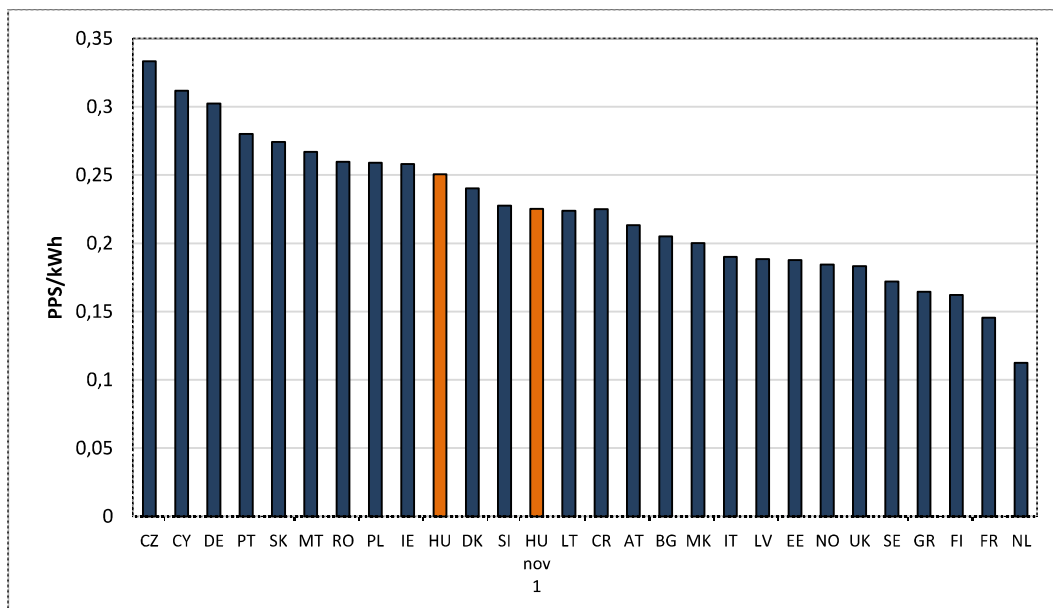
Magyarországon 2013 első felében, az első rezsiköltség-csökkentést követően a hetedik legalacsonyabb volt a bruttó lakossági villamosenergia-ár az Európai Unióban. Fontos kiemelni, hogy Magyarországon a lakosságot nem terheli energiaadó, ugyanakkor az áram áfája a legmagasabb Európában (27 százalék). A november 1-jétől életbelépő újabb lakossági energiaár-csökkentést követően az uniós országok közül egyedül Bulgáriában lesz alacsonyabb a villamos energia ára, mint hazánkban.

Az európai lakossági villamosenergia-árakat vásárlóerő paritáson számolva (10. ábra) a bruttó villamosenergia-árakhoz képest jelentősen más sorrend alakul ki az országok között. A lakosság vásárlóerejét is figyelembe véve az alacsonyabb jövedelmű országok lakossága számára drágább az áram, míg a nyugat-európai, fejlettebb gazdaságokban jellemzően olcsóbb. 2013 első félévében a 10 legmagasabb, vásárlóerő paritáson számolt villamosenergia-ár közül 5 kimondottan alacsony jövedelmű országban lett regisztrálva, a legfejlettebb országok közül pedig mindössze kettő található e körben.

Vásárlóerő paritáson számolva a legalacsonyabb villamosenergia-árat a rendkívül magas jövedelmű lakossággal rendelkező Svédországban és Finnországban, valamint a magas jövedelemmel és alacsony bruttó villamosenergia-árral rendelkező Franciaországban és Hollandiá-

ban találjuk. Érdekességgként megemlíthető, hogy Görögországban a vásárlóerőt is figyelembe véve rendkívül olcsó az áram a lakosság számára (bár 2013-ben az Eurostat adatbázisa szerint jelentős áremelést hajtottak végre), ami az alacsony bruttó ár mellett azzal is magyarázható, hogy a mély recesszió és magas munkanélküliség ellenére a polgárok jövedelme messze nem csökkent olyan ütemben, mint a gazdaság teljesítménye).

10. ÁBRA LAKOSSÁGI BRUTTÓ VILLAMOSENERGIA-ÁRAK VÁSÁRLÓERŐ PARITÁSON SZÁMOLVA AZ 1000-2500KWH/ÉV FOGYASZTÁSI KATEGÓRIÁBAN (2013 ELSŐ FÉLÉV)

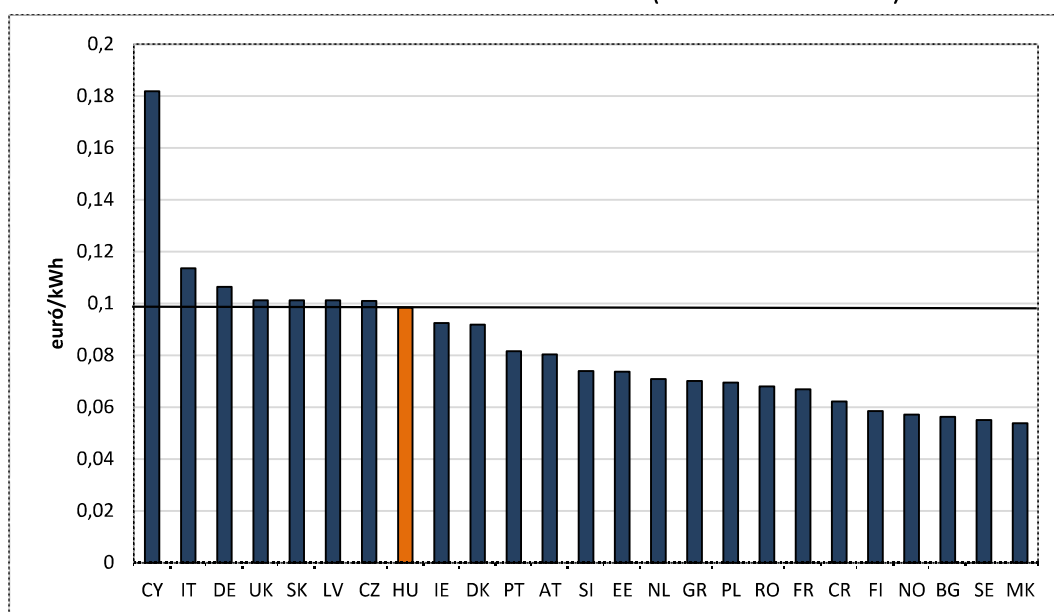
Forrás: Eurostat, Századvég-szerkesztés

Magyarországon 2013. január 1. előtt az ötödik legmagasabb volt a vásárlóerő paritáson számolt lakossági villamosenergia-ár. Az első rezsiköltség-csökkentést követően már „csak” a tizedik legmagasabb árat regisztrálták hazánkban az uniós országok közül. A második rezsicsökkentés után pedig az Unió 13. legmagasabb ára fog kialakulni hazánkban, azaz e tekintetben a középmezőnybe kerülünk.

70.000 és 150.000 kWh éves fogyasztási kategóriába az ipari nagyvállalatok tartoznak. Az európai ipari nagyvállalatok 2013. első felében regisztrált villamosenergia-árait tekintve (11. ábra) megállapítható, hogy a legmagasabb árral rendelkező országok körében magas és alacsony jövedelmű országok egyaránt találhatóak. (A kiugróan magas ciprusi értéktől a következőkben eltekintünk, hiszen az ország nem rendelkezik számottevő ipari kapacitással.) A legmagasabb ipari áramárak Olaszországban, Németországban, az Egyesült Királyságban, valamint Szlovákiában és Csehországban találhatóak. Előbbi kettő esetében jelentősen emeli az árat, hogy a vállalati árak jelentős mértékű megújulóenergia-termelés támogatására fordított tételt tartalmaznak, valamint 1,2-1,5 eurócent/kWh energiaadó is terheli a cégeket. A szlovák és cseh ipari energiaár azonban meglepően magas, a két visegrádi országban található az ötödik, illetve a hetedik legmagasabb ipari villamosenergia-ár az Európai Unióban. Ez

azért meglepő, mert a magyar, a szlovák és a cseh tőzsdei áramárak rendkívül közel vannak egymáshoz (sőt a szlovák és a cseh még kissé alacsonyabb is), ráadásul a Szlovákiában a vállalatokat nem is terheli energiaadó (a cseh cégeket pedig minimális energiaadó terheli), emellett a két ország bruttó hazai össztermékének jelentős részét adja az ipari export, vállalatai versenyképességének növelése érdekében alacsony áramárakban lenne érdekelt. A magas árak mögött a megújulóenergia-termelés, elsősorban a fotovoltaikus energiatermelés komoly szubvenciója áll. Csehország a naperőművek nem várt elterjedése miatti jelentős kiadásainak fedezésére 26 százalékos különadót vetett ki a naperőművekből származó jövedelmekre³, Szlovákia pedig költségvetési hiányának csökkentése miatt készül hasonló lépésre⁴.

11. ÁBRA NEM LAKOSSÁGI VILLAMOSENERGIA-ÁRAK A 70.000-150.000 KWH/ÉV FOGYASZTÁSI KATEGÓRIÁBAN (2013 ELSŐ FÉLÉV)

Forrás: Eurostat, Száadvég-szerkesztés

A legalacsonyabb ipari villamosenergia-árakat a fejlett iparral rendelkező skandináv országokban (Svédország, Norvégia, Finnország), valamint néhány alacsony jövedelmű országban (Bulgária, Horvátország, Lengyelország) találjuk. A kedvező skandináv áramárakban fontos szerepet játszik, hogy vállalati nettó villamosenergia-ár igen alacsony, ami egyrészt az olcsó villamosenergia-termelési módnak (Norvégiában vízenergia, Svédországban és Finnországban nukleáris energia és hazai biomasszára épülő energiatermelés) köszönhető. Másrészt annak, hogy a három ország árampiacai között akadálymentes kapcsolat épült ki (Nord Pool), ami a termelők közti versenyt és a hatékony kapacitások magas kihasználtságát (adott idő-

³ http://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/abszurd_otlet_vagy_ez_a_jovo_kulonadot_vetnenek_ki_a_napen_ergiaara.561227.html, letöltve: 2013 10.01.

⁴ <http://www.vg.hu/gazdasag/adozas/kulonadot-vetne-ki-a-napenergia-termelokre-a-szlovak-kormany-407353>, letöltve: 2013 10.01.

szakban az az egység termel – legyen az bármely országban a három közül – amely azt a legalacsonyabb költség mellett tudja megtenni) eredményezi.

Magyarországon az ipari villamosenergia-árak a nyolcadik legmagasabbak az Unióban. A hazai ipari vállalatok számára rendkívül kedvező folyamat az európai villamosenergia-árak mérséklődése, amely a régiós tőzsdék összekapcsolását követően még jelentősebben érezteti a hatását, hiszen a HUPX árfolyama nem csak a régiós tőzsdék árfolyamaihoz, hanem a benchmarknak tekinthető lipcsei áramtőzsde áraihoz is közelít. Ugyanakkor a lakossági rezsi-költség-csökkentés - amelynek költségét elsősorban az energiacégek fizették meg - növelte, illetve növelni fogja a magyarországi vállalatok villamosenergia-árait.

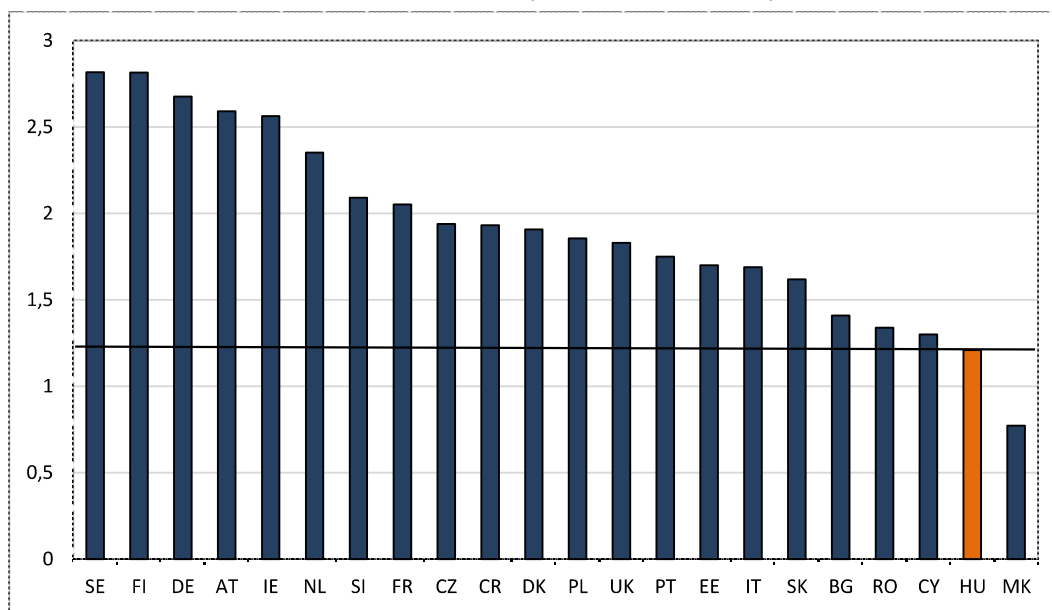
Az ipari és a lakossági villamosenergia-árak arányának országonkénti összehasonlítása révén képet kaphatunk az egyes államok gazdaság- és társadalompolitikai berendezkedéséről, azaz, hogy az adott ország vezetése mennyire engedi érvényesülni a piaci folyamatokat, mely társadalmi, gazdasági szegmensre rója a nagyobb terhet, illetve a versenyképességet és a munkahelyteremtést, vagy a szociális szempontokat tartja elsőrendű prioritásnak.

A 12. ábra alapján levonható az az általános következtetés, hogy a magasabb jövedelmű országokban a lakossági áramár jóval nagyobb mértékben meghaladja az ipari árat, míg a kevésbé fejlett országokban a két szegmens árai között sokkal kisebb a különbség. Két-két skandináv, illetve németajkú országban (Svédországban, Finnországban, Németországban, Ausztriában), valamint Írországban az ÁFA nélkül számolt lakossági villamosenergia-ár több mint két és félszeresen meghaladja az ipari árakat. (Mivel az ipari vállalatok visszaigényelhetik az áfát, míg a lakosság a bruttó árak megfizetésére kötelezett, ily módon a különbség a valóságban még nagyobb, de elemzésünk céljának megfelelően ÁFA nélküli árakat hasonlítottunk össze.)

A magas jövedelmű országokban kialakult árviszonyok egyrészt azzal indokolhatók, hogy a liberalizált árampiacon szabadon érvényesülhetnek a műszaki és gazdasági tényezők által meghatározott ármechanizmusok, például, hogy a kisebb feszültség szinten vételező, kisebb árammennyiséget felhasználó fogyasztók számára magasabb rendszerhasználati díj és villamosenergia-ár kerül megállapításra, mint a nagyobb fogyasztóknak. Tehát az ilyen országokban a gazdaságpolitika nem érvényesít szociális szempontokat az árakban, nem téríti el azokat. Másrészt a fejlett iparral és tehetőss lakossággal rendelkező országokban megfigyelhető, hogy a lakosságot nagyobb mértékben terhelik, mint a vállalatokat. Például Németországban a megújuló energia támogatásának költségét döntő részben a háztartások fizetik meg, míg Svédországban a lakosság 58-szor nagyobb mértékű energiaadót fizet egységnyi áramfelhasználásért, mint vállalatok. Ezen országok árpolitikája azzal magyarázható, hogy az ipar versenyképességét, ezen keresztül pedig a munkahelyteremtést tekinti elsőrendű prioritásnak, valamint a lakosságuk ezt el is bírja, illetve tűri.

Ezzel szemben az alacsonyabb jövedelmű kelet-közép-európai országokban a villamosenergia-árak jelentős eltérítésre kerülnek. Szociális okokból a kormányok igyekeznek minél több terhet levenni a gyenge fizetőképességű lakosságról, és azt a vállalatokra áthelyezni. A jelentős keresztfinanszírozás torzítja a természetes árviszonyokat, ugyanakkor az energiaárakba való központi beavatkozás szociálisan indokoltnak mondható.

12. ÁBRA ÁFA NÉLKÜLI LAKOSSÁGI ÉS IPARI VILLAMOSENERGIA-ÁRAK ARÁNYA EU-RÓPÁBAN (2013 ELSŐ FÉLÉV)

Forrás: Eurostat, Száadvég-szerkesztés

Az Európai Unió országai közül Magyarországon vannak legközelebb egymáshoz a lakossági és az ipari villamosenergia-árak, ÁFA nélkül számolva mindössze 1,2-szer fizet többet a lakosság. Ebből következően az előzőeknek megfelelően a hazai energiaár-politika is a szociális szempontokat helyezi előtérbe. A 2013. novemberi újabb rezsiköltség-csökkentést követően a kér ár aránya meg fogja közelíteni az 1-et, az ÁFA nélküli árak közel paritásba kerülhetnek, hiszen a lakossági villamosenergia-ár bruttó 11,1 százalékkal csökken, míg a vállalatokra újabb teher kerül (0,62 Ft/kWh), amelyet ellensúlyozhat a villamos energia tőzsdei árának csökkenése – alacsony szinten maradása.

A rezsicsökkentések folyamán jövedelemátcsoportosítás történt az energiaceégektől és kisebb mértékben a nem lakossági fogyasztóktól a háztartások irányába. A lépéseket a tőzsdei villamosenergia-árak csökkenése is segítette. Hazánkban meg kell találnia a módját, hogy a jövedelemátcsoportosítás végrehajtása után, emelkedő világpiaci energiaárak mellett is garantálni tudja az háztartások csökkenő – nem növekvő rezsiköltségét. Ehhez elengedhetetlenül szükséges az energiahatékonyság növelése, elsősorban a fogyasztói oldalon, de az energetikai lánc többi elemében (termelés, átvitel, elosztás) is.